

Ο γενεσιουργός ρόλος της ελληνικής γλώσσας στην ουκρανική ιατρική ορολογία

Ναταλία Μπάσενκο-Κόρμαλη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εισηγήτρια πραγματεύεται τα στοιχεία του ορολογικού συστήματος της Ουκρανικής Ιατρικής και ειδικότερα του γενεσιουργού ρόλου της Ελληνικής γλώσσας σ' αυτή, παραθέτει δε την χρονολογική διαίρεση της γενέσεως και της διαχρονικής πορείας της Ουκρανικής Ιατρικής Ορολογίας.

Αποδεικνύει την ύπαρξη των αμέσων και εμμέσων δανείων από την Ελληνική γλώσσα στην Ουκρανική Ιατρική Ορολογία, προσδιορίζοντας αυτά τόσο στην χρήση των προσφυσμάτων, όσο και στην κυριαρχία χρήσεως αυτουσίων Ελληνικών λέξεων.

Η εισηγήτρια καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι η Ελληνική γλώσσα άσκησε γενεσιουργό επιρροή και αποτελεί αναμφισβήτητα μία από τις κύριες πηγές της οροδημιουργίας της Ουκρανικής Ιατρικής μέχρι και σήμερα.

The generative role of Greek language in the Ukrainian medical terminology

Natalia Basenko-Kormali

ABSTRACT

The introducer treats the elements of terminological system of Ukrainian Medicine and more specifically the generative role of Greek language in this system. She mentions also the chronological division of genesis and the diachronic course of Ukrainian Medical Terminology.

It proves the existence of the direct and indirect borrow from the Greek language in the Ukrainian Medical Terminology, determining in this way not only in the use of suffix but also in the dominance of use of identical Greek words.

The introducer comes to the conclusion that the Greek language had a generative influence and it undeniably constitutes one of the main sources of term creation of Ukrainian Medicine until today.

1 Ιστορία της εξέλιξης της ουκρανικής ιατρικής ορολογίας και ο ρόλος της ελληνικής γλώσσας σε κάθε περίοδο αυτής

Σύμφωνα με την ερευνήτρια Μισνίκ Ν.Β. [1] η εξέλιξη της ουκρανικής ιατρικής διακρίνεται σε πέντε χρονικές περιόδους:

- 1) Έως τις αρχές του 18^{ου} αιώνα.

- 2) Δεύτερο μισό του 18ου – αρχές του 20^{ου} αιώνα
- 3) 1917 – δεκαετία του 1930.
- 4) Δεκαετία του 1930 – τέλος της δεκαετίας του 1980.
- 5) Δεκαετία του 1990 έως σήμερα.

Αυτές οι περίοδοι αντιστοιχούν απολύτως στις περιόδους εξέλιξης της ουκρανικής ιατρικής ορολογίας. Ο ρόλος της Ελληνικής γλώσσας ποικίλει από περίοδο σε περίοδο.

1^η περίοδος. Η πρώτη περίοδος, με αρχή περίπου την Βάπτιση του Κράτους του Κιέβου (988 μ.Χ.), όταν η ελληνική πολιτική, πολιτιστική, θρησκευτική, επιστημονική εμπειρία και γνώση εισβάλλουν και επικρατούν σ' όλους τους τομείς λόγω της γενεσιουργού επιρροής του Ελληνικού Πνεύματος, απεικονίζει ξεκάθαρα τον ρόλο της ελληνικής γλώσσας στην δημιουργία του επιστημονικού ορολογικού συστήματος της Ουκρανικής Ιατρικής. Η χρήση των πρώτων ιατρικών όρων παρατηρείται ήδη από τον 10^ο – 11^ο αιώνα, όταν το Κράτος του Κιέβου αρχίζει έντονες επαφές με το Βυζάντιο. Ιατρικού περιεχομένου βιβλία δεν διασώθηκαν (όπως πιθανολογείται λόγω των επιδρομών των Κουμάνων και της 300ετούς κατοχής των Μογγόλων, το Κίεβο έχει καεί ολοσχερώς 3 φορές), αλλά η ύπαρξή τους είναι πολύ πιθανή, αν λάβουμε υπ' όψη το υψηλό γενικό επίπεδο πολιτισμού του Κράτους του Κιέβου και την παρουσίαση διαφόρων θεμάτων βιολογίας, υγιεινής και ιατρικής στα διασωθέντα βιβλία γενικού περιεχομένου. Το επίπεδο της Ιατρικής στο Κράτος του Κιέβου μπορούμε επίσης να το αντιληφθούμε από το ιατρικό πόνημα «Άλειμμα», που γράφτηκε περίπου το 1130 από την εγγονή του Βλαδιμήρου του Μονομάχου, την Ευπραξία του Μοσισλάβ, η οποία παντρεύτηκε τον Βυζαντινό αυτοκράτορα Αλέξιο Κομνηνό και έλαβε κατά την στέψη της το όνομα Ζωή [2].

Παλαιότερα γραπτά μνημεία αποτελούν το «Ιζμπόρνικ του Σβιατοσλάβ» (δηλ. «Συλλογή»), με στοιχεία ιατρικής και υγιεινής, το οποίο μεταφράστηκε από τα ελληνικά στην παλαιοσλαβική γλώσσα τον 10^ο αιώνα για λογαριασμό του Βουλγάρου ηγεμόνα Συμεών και στην συνέχεια το 1073 αντιγράφηκε για τον ηγεμόνα του Τσερνίγκοφ, τον Σβιατοσλάβ, καθώς και ένα άρθρο στα «Χρονικά» της Μονής του Κυρίλλου, που στην ουσία ήταν μετάφραση του έργου του Γαληνού «Περί δυνάμεων φυσικών» [3]. Στα κείμενα αυτά χρησιμοποιούνται πρώτοι ιατρικοί όροι κοινής σλαβικής προέλευσης, πρωτοουκρανικοί, λεξιδάνεια και μεταφραστικά δάνεια από την Ελληνική γλώσσα. Κατά την ηγεμονία του Βλαδιμήρου Μονομάχου στο Κίεβο φθάνουν Έλληνες ιατροί με πιο γνωστό τον Ιωάννη Σμερό (1053 - 1125).

Μετά την Βάπτιση του Κράτους του Κιέβου ιδρύονται πολλά μοναστήρια, τα οποία αποτελούσαν τα θρησκευτικά, πολιτιστικά και μορφωτικά κέντρα του Κράτους. Σ' αυτά εδιδάσκετο η Ιατρική και οι μοναχοί συγκέντρωναν και μετέφραζαν αρχαία ελληνικά και βυζαντινά βιβλία. Οι μεταφράσεις των έργων του Ιπποκράτη καθιέρωσαν στην ουκρανική γλώσσα πολλές λέξεις, όπως *кома* (κώμα), *πολίπ* (πολύποδας), *επίдемія* (επιδημία), *χολера* (χολέρα), του Αριστοτέλη - λέξεις *αорта* (αορτή), *трахея* (τραχεία), *φаланга* (φάλαγγα), του Ιερόφιλου - λέξη *προσταта* (προστάτης) και μεταφραστικό δάνειο *δванадцатиперстна кишка* (δωδεκαδάκτυλο) κ.α. Διαπιστώνουμε επίσης ότι κατά τη μετάφραση οι μοναχοί ήταν οι πρώτοι, που άρχισαν να πλάθουν δικούς τους όρους, με σκοπό να αποδώσουν στην γλώσσα τους άγνωστες έννοιες και να ανταποκριθούν στις μεταφραστικές ανάγκες, εφ' όσον απουσίαζε συγκεκριμένη ουκρανική ονοματολογία [4]. Η διαδικασία αυτή στηρίχθηκε εξ' ολοκλήρου στις δυνατότητες τόσο της ουκρανικής όσο και της ελληνικής γλώσσας, γεγονός το οποίο φανερώνει τον ρόλο της Ελληνικής στην γέννηση της Ουκρανικής Ιατρικής Ορολογίας.

Τα πρώτα νοσοκομεία στο Κράτος του Κιέβου ιδρύθηκαν τον 11^ο αιώνα στα μοναστήρια, σύμφωνα με το πρότυπο του Βυζαντίου και επανδρώθηκαν με Έλληνες μοναχούς (γνώστες Ιατρικής). Τα «Χρονικά» των μοναστηριών αναφέρουν τον προερχόμενο από τον Άθωνα μοναχό – ιατρό Αντώνιο, τον μοναχό Ολύμπιο, τον μοναχό Αγαπητό. Η δράση τους επηρέασε ουσιαστικά και το ιατρικό ουκρανικό λεξιλόγιο.

Τα πρώτα λεξικά ιατρικής Ορολογίας εμφανίζονται τον 16^ο – 17^ο αιώνα. Το «Λεξικόν ελληνο-σλαβο-λατινικό» που χρονολογείται στα μέσα του 16^{ου} αιώνα, αποτελεί το πρώτο δομημένο και μη αποσπασματικό λεξικό. Η ανάλυση του περιεχομένου του λεξικού αυτού οδηγεί στα συμπεράσματα ότι: 1) αυτήν την περίοδο οι τρεις γλώσσες του λεξικού χρησιμοποιούνται στην θεωρητική και την πρακτική ιατρική και 2) οι ελληνικής προελεύσεως όροι υπερισχύουν. Μεγάλο ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζουν το «Λεξικόν» του Λ. Ζιζανίου (1596) και το «Λεξικόν Σλαβορωσικό» του Παύλου Μπερίντα (1627) [3].

Έως τον 17^ο αιώνα στην Ουκρανία δεν υπήρχαν μορφωτικά και επιστημονικά κέντρα παρόμοια των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων. Η Ακαδημία του Κιέβου (1632), το Κολέγιο Κιέβο – Μογιλάνσκι και το Μοναστήρι της Κιέβο-Πετσέρσκαγια Λαύρα ήταν τα πρώτα επιστημονικά κέντρα, τα οποία δημιούργησαν μεγάλη πλειάδα διερμηνέων των έργων της «Κοσμογραφίας» και της Ιατρικής, όπως οι Επιφάνειος Σλαβινέτσκι και Συμεών Πολότσκι [3]. Όπως μας πληροφορεί η Μαρτσουκόβα Σ.Β., ολόκληρη αυτή την περίοδο επικρατούν στην ιατρική ορολογία όροι παλαιουκρανικής και ελληνικής προελεύσεως, ενώ η εισροή

των λατινικών όρων αρχίζει από τον 17^ο αιώνα, όταν στην Ευρώπη παρατηρείται ενδιαφέρον για την Κλασική Ελλάδα και την αρχαία ελληνική ιατρική. [2]

2^η περίοδος. Τη δεύτερη περίοδο (τέλος του 18^{ου} αιώνα και ολόκληρος ο 19^{ος} αιώνας) το μοίρασμα των ουκρανικών εδαφών μεταξύ των γειτονικών χωρών οδήγησε στην επιβράδυνση της εξέλιξης της ιατρικής επιστήμης και της ορολογίας στην Ουκρανία. Η περιθωριοποίηση, και αργότερα η απαγόρευση της χρήσης της Ουκρανικής γλώσσας, είχε ως αποτέλεσμα την αυξανόμενη χρήση της ρωσικής επιστημονικής ορολογίας καθώς και την χρήση ιατρικών όρων λαϊκής προελεύσεως στις τάξεις του απλού λαού.

Μόνο στην αρχή του 20^{ου} αιώνα αναγεννάται ενδιαφέρον προς την ουκρανική ιατρική ορολογία. Στο Λβιβ και το Κίεβο εκδίδονται τα ιατρικά έργα του Μ. Λεβίτσκι «Ιατρικός Σύμβουλος» και του Ι. Κούροβets «Η ζωή και η υγεία των ανθρώπων»[5]. Στα ιατρικά κείμενα αυτής της εποχής παρατηρείται παράλληλη χρήση αυτοουσίων ουκρανικών όρων και ξένης προέλευσης όρων, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι έμμεσα δάνεια από την Ελληνική γλώσσα.

3^η περίοδος. Η οροδημιουργός διαδικασία της ουκρανικής ιατρικής της τρίτης περιόδου απέβλεπε στην ανοικοδόμηση της ιατρικής ορολογίας. Για τον σκοπό αυτό εκδίδονται πολλά λεξικά, (εκ των οποίων και πολλά δίγλωσσα), καθώς και εγκυκλοπαιδείες νόσων με ουκρανικές και λατινικές ονομασίες. Χρησιμοποιούνται πολλοί όροι ξένης προελεύσεως στην προσπάθεια αναβάθμισής της, μεταξύ των οποίων – όπως και στην προηγούμενη χρονική περίοδο – έμμεσα δάνεια από την Ελληνική.

4^η περίοδος. Την τετάρτη περίοδο, από την δεκαετία του '40 έως και την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, λόγω της πολιτικής ρωσοποίησης όλων των επιστημονικών κλάδων, η ουκρανική Ορολογία παραμερίζεται και μειώνονται οι εκδόσεις, που αφορούσαν την ουκρανική ιατρική. Ως αποτέλεσμα παρατηρούμε την επιβράδυνση της εξέλιξης της ουκρανικής Ορολογίας, μείωση της χρήσης της και στροφή προς την ρωσική ορολογία.

5^η περίοδος. Η τελευταία περίοδος χαρακτηρίζεται από πνεύμα αναγέννησης της Ουκρανικής Ορολογίας. Από την δεκαετία του 1990 έως και σήμερα παρατηρείται αυξημένο ενδιαφέρον προς αυτή, και συνεχής εμπλουτισμός με νέους όρους. Πρέπει να σημειώσουμε ότι αυτή την περίοδο παρατηρείται η τάση προς την χρησιμοποίηση αυτοουσίων παλαιών ουκρανικών λέξεων (ή λέξεων ουκρανικών διαλέκτων), αποβλέποντας στην οριστική (ή όσο το δυνατόν) αποκοπή εκ της ρωσικής Ιατρικής Ορολογίας, περιορίζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο και την παρουσία και την χρήση ελληνικής προελεύσεως στοιχείων. Στα πλαίσια αυτής της τάσης εκδίδεται το 2000 στο Κίεβο το «Ρωσο-ουκρανικό ιατρικό λεξικό με λέξεις

ξένης προελεύσεως» όπου ο συγγραφέας προτείνει να αντικατασταθούν πάρα πολλοί ξένης προελεύσεως όροι, συμπεριλαμβανομένων και των ελληνικών, που ήδη έχουν γίνει διεθνείς (π.χ.: ορθοπεδικός, οργανισμός, ογκολογία, καρδιολογία, γυναικολογία, ουρολόγος κ.λπ.) [6]

Σημειώνουμε ότι τα Ελληνικά στοιχεία, που χρησιμοποιούνται στην Ιατρική Ορολογία κατά την 3^η, 4^η και 5^η περίοδο, έχουν ήδη διεθνοποιηθεί στο επιστημονικό στερέωμα.

2 Ο δανεισμός ελληνικών λέξεων και των εξ' αυτών προσφυμάτων ως οροδημιουργός διαδικασία της ουκρανικής Ιατρικής

Η ουκρανική ιατρική ορολογία χαρακτηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από τις δάνειες λέξεις, δάνεια προσφύματα, μεταφραστικά δάνεια της Ελληνικής γλώσσας. Η έρευνα, που διεξήχθη με υλικό τους Όρους από την «Ιατρική Εγκυκλοπαίδεια» του Π.Ρ. Τσερβιάκ, αποδεικνύει ότι η ελληνική γλώσσα αποτελεί αναμφισβήτητα μία από τις κύριες πηγές της οροδημιουργίας της Ουκρανικής Ιατρικής [7]. Άμεσα και έμμεσα ελληνικά δάνεια αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος του ορολογικού ιατρικού συστήματος της Ουκρανικής γλώσσας. Τα ελληνικά δάνεια έφθασαν στην ουκρανική ιατρική ορολογία, είτε απευθείας από την Ελληνική γλώσσα, είτε μέσω άλλων, συνήθως ευρωπαϊκών, γλωσσών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το Ελληνικό λεξιλόγιο, που παρέλαβε η Λατινική γλώσσα, το διέδωσε σε όλες τις νεολατινικές αλλά και στις λοιπές ευρωπαϊκές γλώσσες. Κατ' αυτόν τον τρόπο η ουκρανική ιατρική ορολογία πλούτισε το σύστημά της με καινούργιους όρους ελληνικής προέλευσης, τους οποίους δανείσθηκε από την λατινική, γερμανική, αγγλική και άλλες γλώσσες.

Επισημαίνεται επίσης, ότι κατά τον δανεισμό (για παράδειγμα από την αγγλική γλώσσα) ενός σύνθετου όρου, αποτελούμενου από δύο μέρη – ελληνικό και αγγλικό, συχνά ενώ το ελληνικό μέρος του όρου μεταφέρεται στην ουκρανική γλώσσα αυτούσιο, το αγγλικό μεταφράζεται (π.χ. Allograft – *αλλοχρηψι*, loop-catheter (καθετήρας) – *петля-катетер*). [8]

A. Βασικές κατευθύνσεις χρήσης ιατρικών όρων ελληνικής προελεύσεως

Κατά τη δημιουργία των ιατρικών όρων, λέξεις καθώς και προσφύματα ελληνικής προέλευσης, που αποτελούν άμεσα και έμμεσα δάνεια, χρησιμοποιούνται κυρίως σε πέντε βασικούς τομείς:

1. Ονομασία κλάδων ιατρικής: *карδιολογία* (καρδιολογία), *герιατρία* (γηριατρική) κ.α.
2. Ονομασία ιατρικού εξοπλισμού (συσκευών και εργαλείων): *енδοскоп* (ενδοσκόπιο), *φονенδοскоп* (φωνοσκόπιο και ενδοσκόπιο) κ.α.
3. Φαρμακολογία και τρόποι και μέθοδοι θεραπείας: *χημιοθεραπία* (χημειοθεραπεία), *гормонотерапία* (ορμονοθεραπεία) κ.α.

4. Ονομασία οργάνων, μελών και συστημάτων ανθρωπίνου οργανισμού: *βροηκ* (βρόγχος); *βρεγμα* (βρέγμα); *ακσον* (άξων) κ.α.
5. Ονομασία νόσων και ασθενειών: *λεπρα* (λέπρα), *δερματιτ* (δερματίτις) κ.α.

Β. Λεξιδάνεια και μεταφραστικά δάνεια

Οι ιατρικοί όροι με ολοφανή ελληνική προέλευση μπορούν να χωρισθούν σε δύο κατηγορίες:

Πρώτη: αφορά τα λεξιδάνεια, και συγκεκριμένα λέξεις κοινής ελληνικής γλώσσας, που χρησιμοποιούνται στην σύγχρονη ιατρική στην κυριολεκτική τους σημασία και δεν απαιτούν ειδικές επεξηγήσεις ή γνώσεις της σημασίας τους. Π.χ.: *δοξα* (δόση), *δίαιτα* (δίαιτα), *κριζα* (κρίση).

Δεύτερη: αφορά μεταφραστικά δάνεια, που χρησιμοποιούνται στη μεταφορική τους σημασία. Σ' αυτή την περίπτωση είναι χρήσιμη η γνώση της αιτιολόγησης σχηματισμού του όρου και τα χαρακτηριστικά στοιχεία του προτύπου αυτού. Σ' αυτή την κατηγορία διακρίνουμε τις εξής ομάδες ιατρικών όρων:

- 1) Ιατρικοί όροι, που προέρχονται από τα ονόματα ζώων ή τα χαρακτηριστικά τους: *σπονοβίστ* (ελεφαντίαση), *заячья губа* (λαγώχειλος).
- 2) Ιατρικοί όροι, που σχηματίστηκαν βάσει ελληνικών μυθολογικών ονομάτων: *голова Медузы* (το κεφάλι της Μέδουσας), *гермаφродитизм* (Ερμαφροδιτισμός), *атлант* (Άτλαντας).
- 3) Ιατρικοί όροι, κατά τον σχηματισμό των οποίων χρησιμοποιήθηκαν ονομασίες βοτάνων και διαφόρων φυτών: *μίνδαλινα* (αμύγδαλον), *δενδριτ* (δέντρο), *ακαντος* (άκανθα).
- 4) Ιατρικοί όροι, ο σχηματισμός των οποίων πραγματοποιήθηκε βάσει της ευρείας παρομοίωσης: *πριβρατνικ* (πυλωρός).
- 5) Ιατρικοί όροι, που στηρίζονται στην έννοια του χρώματος: *ερίτροδερμία* (ερυθρός), *κιανος* (κυανός), *γελιοκσαντος* (ξανθός).

Γ. Χρήση ελληνικών προσφυμάτων στην διαδικασία σχηματισμού ιατρικών όρων

Ο σχηματισμός των όρων της ουκρανικής ιατρικής ορολογίας με χρήση ελληνικών στοιχείων γίνεται ως επί το πλείστον με την προσθήκη προσφυμάτων (προθημάτων και επιθημάτων). Πολλές φορές το πρόσφυμα έχει παραχθεί από κάποια λέξη, αλλά θεωρείται πρόθημα ή επίθημα, διότι στην ουκρανική γλώσσα είναι αδύνατον να γίνει αντιληπτή η σύνδεσή της με την ελληνική λέξη από την οποία ετυμολογικά προέρχεται. Ακόμη και όταν, π.χ., ο βασικός όρος στο Ουκρανικό ορολογικό σύστημα δεν εκφράζεται ούτε με λεξιδάνειο από μία άλλη γλώσσα, ούτε με μεταφραστικό δάνειο, αλλά αποτελεί αυτούσιο ουκρανικό ιατρικό όρο, οι

σύνθετοι όροι αυτής της βασικής έννοιας χρησιμοποιούν στοιχεία ελληνικής προελεύσεως κατά την σύνθεσή τους. Π.χ., ο όρος *πάγκρεας* στην Ουκρανική ιατρική αποδίδεται ως *підшлункова залоза* (δηλ. κατά λέξη *υπογάστριος αδένας*), αλλά σχεδόν όλοι οι σύνθετοι όροι (καταγράφηκαν 39 όροι) σχηματίζονται με τη βοήθεια του ελληνικού όρου *πάγκρεας*, που χρησιμοποιείται και λειτουργεί ως πρόθημα.

Τα προσφύματα της Ελληνικής γλώσσας, που χρησιμοποιεί η ουκρανική γλώσσα για την παραγωγή νέων λέξεων – ιατρικών όρων είναι πολυάριθμα. Ας αναφερθούμε ενδεικτικώς σε ορισμένα εξ αυτών.

Επιθήματα

Τα επιθήματα της Ελληνικής γλώσσας, ως επί το πλείστον, χρησιμεύουν στην παραγωγή ουσιαστικών. Πρέπει να σημειώσουμε ότι κοινές ελληνικές καταλήξεις στην ουκρανική ιατρική γλώσσα έχουν αποκτήσει συγκεκριμένη σημασία. Παραδείγματος χάριν:

- **-ит (-ιτις)**: έχει αποκτήσει σημασία φλεγμονής. *Гепатит* (ηπατίτις), *πυελονεφрит* (πυελονεφρίτις), *артрит* (αρθρίτις)
- **-оз (-ωση)**: νόσος, παθολογική κατάσταση, ανώμαλη διόγκωση. *Нефроз* (νέφρωση), *гепатоз* (ηπάτωση)
- **-ома (-ωμα)**: εξειδικεύτηκε κυρίως στο να δηλώνει παθολογική κατάσταση σχετική με αυτό που συνεπάγεται η πρωτότυπη λέξη. *Саркома* (σάρκωμα), *аденома* (αδένωμα)
- **-патія (-παθεια)**: χρησιμοποιείται γενικά για να υποδηλώσει μια μη φλεγμονώδη κατάσταση. *Нефропатія* (νεφροπάθεια), *кардіопатія* (καρδιοπάθεια) κ.α.
- **-томія (-τομή, -τομία)**: *трахеотомія* (τραχειοτομία, τραχειοτομή), *εντεροτομία* (εντεροτομία), *літотомія* (λιθοτομία)
- **-ектомія (-εκτομή)**: *гастректомія* (γαστρεκτομή)
- **-стомія (-στομία)**: άνοιγμα, που δημιουργείται κατόπιν τομής και διατηρείται ανοικτό για παροχέτευση ή για άλλους σκοπούς. *Κολοστομία* (κολοστομία)
- **-скопія (-σκοπία, -σκόπηση)**: εξέταση που γίνεται σε ορισμένο τμήμα του σώματος. *Лапароскопія* (λαπαροσκόπηση), *τορακοσκοпія* (θωρακοσκόπηση)
- **-графія (-γραφία)**: εξέταση ορισμένου σημείου ή οργάνου σώματος. *Ανγιογραφία* (αγγειογραφία), *кардіοграфія* (καρδιογραφία)
- **-грама (-γράφημα)**: *ανγιοграма* (αγγειογράφημα), *кардіограма* (καρδιογράφημα)
- **-граф (-γράφος)**: όργανο καταγραφής *кардіограф* (καρδιογράφος).

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ο αριθμός ιατρικών όρων στην ουκρανική γλώσσα με ελληνικά επιθήματα είναι πολύ μεγάλος. Έτσι στην «Ιατρική Εγκυκλοπαίδεια» του Π.Ρ.

Τσερβιάκ συναντάμε 74 όρους με επίθημα -ит (-ιτις), 56 όρους με επίθημα -оз (-ώση), 134 όρους με επίθημα -патія (-πάθεια) κ.λπ.

Προθήματα

- **ендо- (ενδο-):** ендокард (ενδοκάριο), ендометрій (ενδομήτριο)
- **езо- (εσω-):** езотропія (εσωτροπία), езофорія (εσωφορία)
- **екзо- (εξω-):** екзофорія (εξωφορία), екзодонтія (εξωδοντία)
- **пара- (παρα-):** параметрій (παραμήτριο), паратиф (παρατυφοειδής)
- **пери- (περί -):** перикард (περικάρδιο), периостит (περιοστίτις)
- **а- (αν-) α (αν-):** анальгезія (αναλγησία), анурія (ανουρία), аотія (ανωτία)
- **мезо- (μέσο-):** мезодерма (μεσόδεσμα), мезонефрома (μεσονέφρωμα)
- **пан- (παν-):** панкардит (панκαρδίτις), панневрит (панνεύρωση), пандемія (πανδημία)
- **полі- (πολύ-):** полісахарит (πολυσακχαρίτις), поліартрит (πολυαρθρίτις), поліурія (πολυουρία)
- **оліго- (ολίγο):** олігурия (ολιγουρία), олігодондія (ολιγοδοντία), олігодендроглія (ολιγοδενδρογλοία)
- **моно- (μόνο-):** моноартрит (μονοαρθρίτις), монохорея (μονοχορεία)
- **геми- (ημι-):** гемипарез (ημιπάρεση), гемифнестизія (ημιαναισθησία)
- **тетра- (τέτρα-):** тетрапарез (тетраπάρεση), тетраплігія (тетраπληγία)
- **дис- (δυσ-):** дистрофія (δυστροφία), диспепсія (δυσπεψία), дисплазія (δυσπλασία)
- **гіпер- (υπερ-):** гіпералгезія (υπεραλγησία), гіперестезія (υπεραισθησία)
- **гіпо- (υπό-):** гіпокінезія (υποκινησία), гіпометрія (υπομετρία)
- **авто- (αυτό-):** автогенез (αυτογένεση), автотрофний (αυτότροφος)
- **алло- (άλλο-):** аллогенетичний (αλλογενετικός), алломорфоз (αλλομορφισμός)
- **псевдо- (ψευδο-):** псевдоневрит (ψευδονευρίτις), псевдоцирроз (ψευδοκύρρωση)
- **кардіо- (καρδιο-):** кардіомегалія (καρδιομεγαλία), кардіоплегія (καρδιοπληγία)
- **макро- (μακρο-):** макрокефалія (μακροκεφαλία), макрогнатія (μακρογναθία)
- **мікро- (μικρο-):** мікротом (μικροτόμος), мікрометрія (μικρομετρία)
- **анти- (αντι-):** антисептичний (αντισηπτικός), антихолінестераза (αντιχολινεστεράση)
- **ангіо- (αγγείο-):** ангіопатія (αγγειοπάθεια), ангіоспазм (αγγειοσπασμός)
- **κρίо- (κρυο-):** κρίοанестезія (κρυοαναισθησία), криогипοфізектомія (κρυοϋποφυσεκτομή)

- **гідρο- (υδρο-):** гідролімфа (υδρόλεμφος), гідронефроз (υδρονέφρωση)
- **орто- (ορθο-):** ортомиксовірус (ορθομυξοϊός), *ортопное* (ορθόπνοια)
- **мієло- (μυελο-):** мієломаляція (μυελομαλακία), мієлома (μυελώμα) [9]

Επισημαίνουμε ότι ερευνώντας την προαναφερόμενη «Ιατρική Εγκυκλοπαίδεια» εντοπίσαμε όρους, οι οποίοι αρχίζουν με τα κατωτέρω ελληνικής προελεύσεως προθήματα: *μικρο-* 104 όροι, *μόνο-* 44 όροι, *υδρο-* 115 όροι, *έξω-* 17 όροι, *έσω-* 27 όροι, *πολύ-* 165, *μεγα(λο)-* 16, *μελανο-* 17 όροι, *μακρο-* 37 όροι, *μυελο-* 56 όροι, *υπο-* 171 όροι, *μετα-* 26 όροι κ.λπ. Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ελληνικής προελεύσεως προθήματα υπερισχύουν κατά πολύ των αντιστοίχων λατινικών ή αυτοουσιών ουκρανικών. Καταγράφηκαν δηλ. 158 όροι με το πρόθημα *αυτο-* (*αετο-*, *αυτο-*) και μόνο 25 με το αντίστοιχο ουκρανικό *само-*, 22 όροι με *θερμο-* και μόνο 12 με το αντίστοιχο ουκρανικό *тепло-*, 181 όροι με *αντι-* και μόνο 89 με το αντίστοιχο ουκρανικό *проти-*, 249 όροι με *επιερ-* (*υπερ-*) και μόνο 4 με το αντίστοιχο λατινικό *супер-*, 82 όροι με *αιμο-* (αιμο-) και μόνο 24 με το αντίστοιχο ουκρανικό *крово-*, 28 όροι με *μέσο-* και μόνο 21 με το αντίστοιχο ουκρανικό *між-*.

3 Συμπεράσματα

Από την παράθεση των ανωτέρω στοιχείων και την έρευνα στην διαχρονική πορεία της Ουκρανικής Ιατρικής Ορολογίας συμπεραίνεται μετά βεβαιότητας ότι το ποσοστό των όρων, προερχομένων από ελληνικές λέξεις, καθώς και των εξ' αυτών μορφημάτων, που εισχώρησαν στην Ουκρανική Ιατρική ορολογία, είναι μεγάλο. Η έρευνα, που διεξήχθη με υλικό τους Όρους από την «Ιατρική Εγκυκλοπαίδεια» του Π.Ρ. Τσερβιάκ, αποδεικνύει ότι η ελληνική γλώσσα αποτελεί αναμφισβήτητα μια από τις κύριες πηγές της οροδημιουργίας της Ουκρανικής Ιατρικής, η οποία και συνεχίζει να στηρίζεται στην χρησιμοποίηση ελληνικών λέξεων, μορφημάτων και ελληνικών μεταφραστικών δανείων, επιβεβαιώνοντας απολύτως, όπως σημειώνει και ο Γ. Μπαμπινιώτης ότι «οι ελληνικές λέξεις, οι ρίζες και τα σχηματιστικά στοιχεία (προθήματα, τέρματα, καταλήξεις) της Ελληνικής αποτελούν μόνιμη παρακαταθήκη της διεθνούς επιστημονικής ορολογίας αλλά και οπλοστάσιο ξένων μορφωμένων και διανοουμένων, που δια των ελληνικών λέξεων επιχειρούν να εκφραστούν πέρα των τετριμμένων λέξεων».[10]

Βιβλιογραφία

- [1] Misnyk N.V. Formuvannja ukrajinskoji medychnoji klinychnoji terminologiji.- Rukopys. Autoref. dys... kand. filol. Nauk: 10.02.01 / N.V. Misnyk; NAN Ukrainy. In-t ukr. Movy. — Kyjiv, 2002. — 20 p.
- [2] Marchukova S.M. Medicina v zerkale istorii. M.: Zdorovje, 2000, 200 p.

- [3] Istorija ukrajinskoji kuljture / Za zagal. red. I. Kryp'jakevycha. Kyjiv, Lybidj, 2002. 656 p.
- [4] Lytvynenko N.P., Misnyk N.V. Medychnyj termin u lingvistychnomu aspekti. – Kyjiv, Zdorov'ja, 2001. – 176 p.
- [5] Lytvynenko N.P., Misnyk N.V. Ukrajinsjka medychna terminologija u fakhovij movi likarja: Navch. posibnyk . – 2 vud., dop. – Kyjiv, Knyga pljus. – 2001. – 176 p.
- [6] Nechaj S. Rosijsjko-ukrajinsjkyj medychnyj slovnyk z inshomovnymy nazvamy. 15 000 sliv. - Kyjiv, ULTK, Fond TT, 2000. – 432 p.
- [7] Chervjak P.I. Medychna encyklopedija. - Kyjiv, Prosvita, 2001.- 1024 p.
- [8] Cymmerman Ja.S. Terminologicheskie problem v kardiologii I drugich razdelach mediciny. Klinicheskaja medicina, 1998; 3: 58—62 p.
- [9] Ιατρικό Λεξικό Αγγλοελληνικό και Ελληνοαγγλικό. Ιατρικές Εκδόσεις Π.Χ. Πασχαλίδης. Αθήνα, 1997. 1108 σ.
- [10] Μπαμπινιώτης Γ. Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Β' Έκδοση, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα, 2002. 2032 σ.

Ναταλία Μπάσενκο-Κόρμαλη

Φιλολόγος, καθηγήτρια Ελληνικής, Ουκρανικής και Ρωσικής γλώσσας
Επιστημονικός συνεργάτης του Κρατικού Πανεπιστημίου Ανθρωπιστικών
Σπουδών της Μαριούπολης Ουκρανίας
Διερμηνέας – μεταφράστρια
Μέλος του ΟΔΕΓ

Κυψέλης 20, Αθήνα 11362,
τηλ.-φας: 2108229196,
E-mail: ifi2006@otenet.gr